

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 9

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA RASMIY E-MAIL XATLARNING STRUKTURASI VA UNGA XOS LEKSIK BIRLIKLAR MAZMUNI

Ashurova Muxayyoxon Sanjarbek qizi

Andijon davlat chet tillari instituti, PhD.

e-mail: mohinabonu9414@mail.ru ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9353-1036>

Annotatsiya.

Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi rasmiy elektron xatlarning kompozitsion tuzilishi hamda ularda qo'llaniladigan leksik birliklarning funksional-semantik xususiyatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqot 150 ta rasmiy elektron xat materiali asosida mavzu qatori, salomlashuv, asosiy matn, yakunlovchi ibora va imzo kabi besh asosiy tarkibiy qismni aniqlaydi. Shuningdek, xushmuomalalik formulalari, abbreviaturalar va sohaga oid terminlarning qo'llanish xususiyatlari yoritilib, ingliz tilida ixchamlik va aniqlik, o'zbek tilida esa hurmat, yumshoqlik va izohlilikning nisbiy ustuvorligi ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: rasmiy elektron xat, elektron pochta, struktura, leksik birlik, xushmuomalalik, abbreviatura, terminologiya, qiyosiy tahlil.

СТРУКТУРА ОФИЦИАЛЬНЫХ ЭЛЕКТРОННЫХ ПИСЕМ В АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ И СЕМАНТИКА ПРИСУЩИХ ИМ ЛЕКСИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ

Ашурова Мухайёхон Санжарбек кизи

Андижанский государственный институт иностранных языков, PhD.

Аннотация.

В статье проводится сравнительный анализ композиционной структуры официальных электронных писем на английском и узбекском языках, а также функционально-семантических особенностей используемых в них лексических единиц. На материале 150 официальных электронных писем выделяются пять основных структурных компонентов: тема письма, приветствие, основной текст, заключительная формула и подпись. Кроме того, рассматриваются особенности употребления формул вежливости, аббревиатур и отраслевой терминологии. Показано относительное преобладание краткости и точности в английских электронных письмах, тогда как для узбекских писем более характерны уважительность, смягченность формулировок и пояснительность.

Ключевые слова: официальное электронное письмо, электронная почта, структура, лексическая единица, вежливость, аббревиатура, терминология, сравнительный анализ.

STRUCTURE OF OFFICIAL E-MAILS IN ENGLISH AND UZBEK AND THE SEMANTICS OF THEIR LEXICAL UNITS

Ashurova Muxayyoxon Sanjarbek qizi

Andijan State Institute of Foreign Languages, PhD.

Abstract.

This article provides a comparative analysis of the compositional structure of formal emails in English and Uzbek, as well as the functional-semantic characteristics of the lexical units used in them. Based on a corpus of 150 formal emails, the study identifies five main structural components: the subject line, greeting, main body, closing formula, and signature. It also examines the use of politeness formulas, abbreviations, and domain-specific terminology. The findings demonstrate the relative predominance of conciseness and precision in English emails, whereas Uzbek emails tend to place greater emphasis on respect, mitigation, and explanatory detail.

Keywords: formal email, electronic mail, structure, lexical unit, politeness, abbreviation, terminology, comparative analysis.

Kirish. Hozirgi globallashuv sharoitida elektron muloqot professional, ta'limiy, tijoriy, diplomatik va ma'muriy faoliyatning ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Ayniqsa, turli tashkilot va institutlar o'rtasidagi tezkor yozishmalarni amalga oshirishda elektron pochta vositasida tuzilgan rasmiy xatlar muhim kommunikativ vazifani bajaradi. Elektron xatlarning keng tarqalishi ularni oddiy texnik xabar almashinuvi vositasidan muayyan janriy va lingvistik me'yorlarga ega bo'lgan yozma kommunikativ birlik darajasiga olib chiqdi. Elektron kommunikatsiyaning tilga ta'siri va uning o'ziga xos xususiyatlari kompyuter vositasidagi muloqotning lingvistik, ijtimoiy va madaniyatlararo jihatlarini o'rganuvchi tadqiqotlarda ham alohida qayd etilgan [2; 13–28-b.].

Elektron pochta (e-mail) qisqa vaqt ichida katta hajmdagi axborotni masofadan yetkazish, javob olish va hujjatlarni ilova qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, rasmiy elektron xat oddiy og'zaki muloqotning yozma nusxasi emas: unda mavzu qatori, adresatga murojaat, asosiy mazmun, yakuniy formula va imzo kabi barqaror komponentlar mavjud. Rasmiy xatlarning kommunikativ samaradorligi aynan mazkur komponentlarning izchil tashkil etilishi, til me'yorlariga rioya qilinishi va adresatga mos uslub tanlanishi bilan bog'liq [1; 133-b.].

Rasmiy elektron xatlarni ingliz va o'zbek tillari materialida qiyoslashning dolzarbligi ikki omil bilan belgilanadi. Birinchidan, xalqaro ilmiy, ta'limiy va ishbilarmonlik aloqalarida ingliz tili faol vosita sifatida qo'llanadi. Ikkinchidan, o'zbek tilida raqamli rasmiy yozishmalar hajmi ortib borayotgan bir paytda uning milliy kommunikativ va nutqiy odob me'yorlarini elektron janrga tatbiq etish masalasi muhimlashmoqda. Demak, ikki tildagi rasmiy elektron xatlarning strukturasi, leksik tarkibi va kommunikativ funksiyalarini qiyosiy o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega.

Tadqiqotning maqsadi ingliz va o'zbek tillaridagi rasmiy elektron xatlarning asosiy strukturaviy komponentlari hamda ularga xos leksik birliklarning funksional-semantik xususiyatlarini aniqlash va qiyosiy tavsiflashdan iborat. Tadqiqot materiali sifatida ingliz va o'zbek tillaridagi jami 150 ta rasmiy elektron xat jalb qilindi. Tadqiqotda tavsifiy, tasnifiy, qiyosiy-chog'ishtirma, komponent, kontekstual-semantik va pragmatik tahlil usullaridan foydalanildi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Elektron yozishmalar tilini o'rganish kompyuter vositasidagi kommunikatsiyaning shakllanishi bilan bevosita bog'liq. M. Collot va N. Belmore elektron tilning yangi ko'rinishini tavsiflab, kompyuter vositasidagi xabarlarining lingvistik xususiyatlariga e'tibor qaratadilar [2; 13–28-b.]. D. Crystal esa Internet muhitining tilga ta'sirini tizimli ravishda o'rganib, elektron pochta tilini Internet diskursining muhim ko'rinishlaridan biri sifatida tavsiflaydi [3; 276-b.]. Mazkur qarashlar elektron xatni faqat texnik vosita emas, balki o'ziga xos kommunikativ shakl sifatida ko'rish uchun nazariy asos yaratadi.

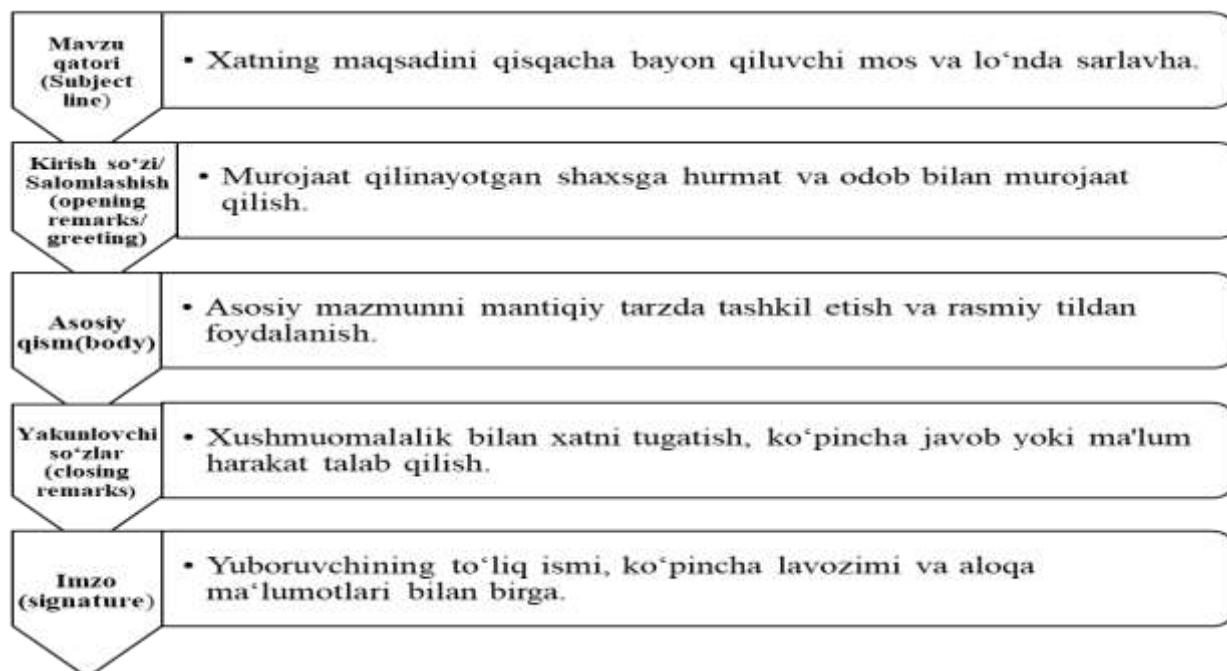
Rasmiy va tijoriy yozishmalarni tuzish masalalarida S. Taylor elektron xatlarning qisqa, aniq, mantiqiy va adresatga yo'naltirilgan bo'lishini ta'kidlaydi. Muallif elektron pochta xatlarida zamonaviy til, aniqlik, tushunarlik va xushmuomalalik o'rtasidagi muvozanatga alohida e'tibor beradi [4; 497-b.]. R. G. Karimov esa ingliz va o'zbek tillaridagi tijorat xatlarining lingvopragmatik jihatlarini tadqiq etib, elektron xat tarkibida adreslash, mavzu qatori, xat matni, imzo, ilova hamda sana-vaqt kabi komponentlar mavjudligini ko'rsatadi [1; 133-b.].

Ushbu tadqiqotda yuqoridagi nazariy qarashlar rasmiy elektron xatlarning qiyosiy tahlili bilan birlashtirildi. Empirik korpusdagi xatlar kommunikativ maqsadiga ko'ra turli institutsional vaziyatlarni qamrab oladi. Tahlilning asosiy birligi sifatida rasmiy elektron xatning strukturaviy komponenti, shu komponent doirasida qo'llangan leksik birlik va uning kommunikativ vazifasi olindi. Leksik birliklar xushmuomalalik, rasmiylik, aniqlik, ixchamlik, so'rov, xabar berish, minnatdorchilik, tasdiqlash va hamkorlik kabi funksional-semantik guruhlar asosida ko'rib chiqildi.

Tadqiqotda xatlarning tarkibiy qismlari alohida-alohida tahlil qilinishi bilan birga, ularning o'zaro bog'liqligi ham hisobga olindi. Chunki mavzu qatori xatning mazmuniy yo'nalishini oldindan belgilasa, salomlashuv muloqotning boshlang'ich ohangini, asosiy qism kommunikativ maqsadni, yakunlovchi formula esa kutilayotgan javob yoki harakatga munosabatni ifodalaydi. Imzo esa kommunikativ aloqani institutsional va shaxsiy jihatdan yakunlaydi.

MUHOKAMA

Qiyosiy tahlil rasmiy elektron xatlarning ingliz va o'zbek tillarida umumiy strukturaviy modelga ega ekanini ko'rsatdi. Mazkur model besh asosiy tarkibiy qismdan tashkil topadi: 1) mavzu qatori; 2) salomlashish yoki kirish qismi; 3) asosiy matn; 4) yakunlovchi qism; 5) imzo. Kommunikativ vaziyatga qarab adreslash, CC/BCC, ilova va sana-vaqt kabi yordamchi elementlar ham qo'shiladi. Demak, elektron xat strukturasi bir tomondan universal texnik formatga, ikkinchi tomondan esa milliy kommunikativ me'yorlarga tayanadi.

1-rasm. Elektron pochta xatlarining asosiy tarkibiy qismlari va xususiyatlari

Mavzu qatori (subject line) elektron xatning adresatga ko'rinadigan birinchi mazmuniy elementi hisoblanadi. U xatning umumiy yo'nalishini qisqa shaklda ifodalashi, keraksiz umumiy so'zlardan xoli bo'lishi va imkon qadar mazmuni oldindan anglatishi kerak. Ingliz tilidagi rasmiy yozishmalarda "Proposal for a partnership agreement", "Thank you for registering! TOEFL iBT webinar" kabi shakllar xatning maqsadi yoki mavzusini ixcham tarzda belgilaydi. O'zbek tilida esa "Mutaxassislik fanidan malakaviy imtihonni topshirish", "Juma kungi konferensiyaga javob berish kerak" kabi birliklar mavzuning funksional yo'nalishini ochib beradi.

Salomlashuv qismi ikki tilda ham adresatning ijtimoiy maqomi va rasmiylik darajasini hisobga oladi. Ingliz tilida "Dear Sir/Madam", "To Whom It May Concern", "Dear Professor Smith", "Dear Team" kabi formulalar rasmiylikning turli darajalarini ifodalasa, o'zbek tilida "Hurmatli janob/xonim", "Hurmatli professor...", "Hurmatli hamkasblar", "Assalomu alaykum" kabi shakllar faol qo'llanadi. Ingliz tilida noma'lum adresatga murojaat qilishning standartlashgan formulalari nisbatan barqaror bo'lsa, o'zbek tilida muayyan shaxs, lavozim yoki jamoaga bevosita murojaat qilishga moyillik kuchliroq. Shu jihatdan salomlashuv nafaqat strukturaviy komponent, balki milliy-madaniy kommunikativ me'yorni ko'rsatuvchi pragmatik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Asosiy matn rasmiy elektron xatning kommunikativ markazini tashkil etadi. Ingliz tilida "I am writing to inquire about...", "I am contacting you regarding...", "The purpose of this email is to...", "I would like to bring to your attention..." kabi qoliplar xatning maqsadini bevosita belgilashga xizmat qiladi. O'zbek tilida esa "Sizga ... yuzasidan ma'lumot so'rab murojaat qilmoqdaman", "Mazkur xatning maqsadi ...dan iborat", "Ushbu xat orqali e'tiboringizni ...ga qaratmoqchiman" singari shakllar ishlatiladi. Funksional jihatdan ular o'xshash bo'lsa-da, o'zbekcha variantlarda hurmat va diplomatik yumshatish unsurlari ko'proq verbalizatsiya qilinadi.

Yakunlovchi qism xatning kommunikativ maqsadini mustahkamlaydi. Ingliz tilida "Thank you for your attention, and I look forward to hearing from you soon", "I look forward to the opportunity to work together", "Please feel free to contact me if you need any additional information" kabi iboralar minnatdorchilik, javob kutish va muloqotga tayyorlikni ifodalaydi. O'zbek tilida ularga "E'tiboringiz uchun tashakkur bildirdim", "Javobingizni kutib qolaman", "Siz bilan hamkorlik qilish imkoniyatini intilqlik bilan kutaman", "Qo'shimcha ma'lumot zarur bo'lsa, men bilan bog'lanishingiz mumkin" kabi shakllar mos keladi. Qiyosiy nuqtayi nazardan, inglizcha formulalar ko'pincha ixcham va to'g'ridan-to'g'ri, o'zbekcha variantlar esa nisbatan yumshoq va izohlovchi ko'rinishda namoyon bo'ladi.

Imzo xatning yakuniy identifikatsion va pragmatik komponentidir. Ingliz tilidagi "Regards", "Sincerely", "Best wishes", "Respectfully yours", "With appreciation" kabi birliklar rasmiylik, samimiyat, hurmat yoki minnatdorchilikning turli darajalarini bildiradi. O'zbek tilida "Hurmat bilan", "Samimiyat ila", "Ezgu tilaklar ila", "Hurmat va ehtirom ila", "Minnatdorchilik bilan" kabi birliklar shu funksiyalarni bajaradi. Ayniqsa, rasmiy yozishmalarda imzo tanlovi xatning umumiy ohangi bilan uyg'un bo'lishi zarur.

NATIJALAR

Tadqiqot natijasida ingliz va o'zbek tillaridagi 150 ta rasmiy elektron xat materiali asosida ularning strukturaviy va leksik xususiyatlari umumlashtirildi. Birinchi muhim natija sifatida rasmiy elektron xatlarning ikki tilda ham besh asosiy komponent — mavzu qatori, salomlashuv, asosiy matn, yakunlovchi qism va imzo — asosida shakllanishi aniqlandi. Zaruratga ko'ra yordamchi texnik komponentlar ham qo'llanadi. Mazkur model xatning mantiqiy yaxlitligi va kommunikativ samaradorligini ta'minlaydi.

Ikkinchi natija xushmuomalalik vositalarining funksional xususiyatlari bilan bog'liq. Salomlashuv, iltimos,

minnatdorchilik, uzr, yordam so'lash va yakunlovchi formulalar rasmiy elektron xatlarda shunchaki odob birliklari bo'lib qolmay, adresant va adresat o'rtasidagi ijtimoiy masofani boshqaruvchi hamda kommunikativ maqsadni yumshatuvchi vositalar sifatida xizmat qiladi. Ingliz tilida "please", "I would appreciate it if...", "Thank you in advance..." kabi qoliqlar, o'zbek tilida esa "iltimos", "minnatdor bo'lar edim", "oldindan rahmat", "e'tiboringizga havola qilaman" singari birliklar shu vazifani bajaradi.

Uchinchi natija abbreviaturalar qo'llanishidagi miqdoriy tafovutdir. 150 ta xat asosidagi tahlil ingliz tilidagi rasmiy elektron xatlarda abbreviaturalar 50 foiz, o'zbek tilidagi xatlarda esa 35 foiz ulushda uchrashini ko'rsatdi. Mazkur ko'rsatkichlar ikki tildagi rasmiy elektron muloqotda ixchamlik va tezkorlikka munosabatning farqli namoyon bo'lishini ko'rsatadi. Ingliz tilidagi yozishmalarda qisqartmalar vaqt va matn hajmini tejashga xizmat qilsa, o'zbek tilidagi rasmiy yozishmalarda birlikni to'liq yoki izohli shaklda berish orqali tushunarliklik va rasmiylikni saqlashga intilish kuchliroq ko'rinadi.

To'rtinchi natija sohaga oid terminologik birliklarning rasmiy elektron xatlarning asosiy lug'aviy qatlamini shakllantirishidir. Biznes, ta'lim, huquq, diplomatiya va moliya sohalariga tegishli terminlar axborotni aniq, qisqa va bir ma'noli tarzda ifodalash imkonini beradi. Ingliz tilidagi "agreement", "invoice", "deadline", "application", "confirmation" kabi birliklar va o'zbek tilidagi "shartnoma shartlariga asosan", "belgilangan tartibda", "loyihani amalga oshirish", "ariza ko'rib chiqildi" kabi normativ-qoliqli birikmalar institutsional mazmunni standartlashtiradi.

Beshinchi natija rasmiy elektron xatlarning kommunikativ maqsadlari va lingvomadaniy ifodalanishi o'rtasidagi munosabat bilan bog'liq. Ingliz va o'zbek tillarida so'rov, iltimos, xabar berish, tasdiqlash, taklif, minnatdorchilik va rad etish kabi umumiy kommunikativ vazifalar mavjud. Biroq bir xil illokutiv maqsad turli lingvistik vositalar orqali ifodalanadi: ingliz tilida bevosita va ixcham formula, o'zbek tilida esa hurmat va yumshatish unsurlari kuchliroq verbalizatsiya qilinishi kuzatiladi.

Yana bir muhim natija shundan iboratki, tadqiqot korpusi asosida rasmiy elektron xatlar kommunikativ maqsadlariga ko'ra sakkiz asosiy guruh va ular doirasida qirq uch turga ajratilgan. Mazkur tasnif rasmiy elektron xatlarni faqat strukturaviy birlik sifatida emas, balki muayyan illokutiv niyat va pragmatik strategiyaga ega diskursiv birlik sifatida tahlil qilish imkonini beradi.

XULOSA

Qiyosiy tahlil natijalari ingliz va o'zbek tillaridagi rasmiy elektron xatlar umumiy strukturaviy modelga ega bo'lsa-da, mazkur modelning leksik va pragmatik to'ldirilishida milliy-madaniy farqlar mavjudligini ko'rsatdi. Har ikki tilda mavzu qatori, salomlashuv, asosiy matn, yakunlovchi formula va imzo xatning asosiy tarkibiy qismlarini tashkil etadi. Ushbu komponentlarning izchil qo'llanishi axborotning aniqligi, mantiqiyliqi va kommunikativ samaradorligini ta'minlaydi.

Ingliz tilidagi rasmiy elektron xatlarda qisqalik, aniqlik, bevosita murojaat va standart formulalardan foydalanish nisbatan ustuvor bo'lsa, o'zbek tilida hurmat, yumshoq ohang, izohlilik va adresatning ijtimoiy maqomini hisobga olishga xizmat qiluvchi birliklar faolroq namoyon bo'ladi. Bu farq tarjimada so'zma-so'z ekvivalentlik bilan cheklanmasdan, kommunikativ maqsad, rasmiylik darajasi va madaniy kontekstni hisobga olish zarurligini ko'rsatadi.

150 ta rasmiy elektron xat asosidagi miqdoriy natijalar ingliz tilida abbreviaturalarning 50 foiz, o'zbek tilida 35 foiz ulushda uchrashini ko'rsatdi. Sohaga oid terminlar esa ikki tilda ham rasmiy elektron yozishmalarning aniqlik va standartlashuvini ta'minlovchi muhim leksik qatlam ekanligi aniqlandi. Shuningdek, rasmiy elektron xatlarning sakkiz guruh va qirq uch turga ajratilishi ularning funksional-pragmatik tabiatini tizimli tavsiflash imkonini berdi.

Amaliy jihatdan, rasmiy elektron xatlarni tuzish va tarjima qilishda besh asosiy strukturaviy komponentning izchilligini saqlash, mavzu qatorini mazmunan aniq shakllantirish, adresatga mos salomlashuvni tanlash, asosiy maqsadni standart va tushunarli birliklar orqali ifodalash, yakunlovchi formulani kommunikativ vazifaga moslashtirish hamda imzoni rasmiylik darajasiga muvofiq tanlash maqsadga muvofiqdir. Shu asosda rasmiy elektron yozishmalarni o'qitish va tarjima qilish jarayonlarida strukturaviy-semantik hamda pragmatik moslik mezonlaridan birgalikda foydalanish tavsiya etiladi.

Maqolani tayyorlash va tahrirlash jarayonida sun'iy intellekt vositasidan strukturaviy moslashtirish va matnning texnik tahrirlash maqsadida foydalanildi. Ilmiy mazmun, empirik natijalar, talqin va yakuniy xulosalar muallif tomonidan tekshirildi va mazkur ish uchun mas'uliyat muallif zimmasida.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Collot M., Belmore N. Electronic Language: A New Variety of English // Herring S. C. (ed.). *Computer-Mediated Communication: Linguistic, Social, and Cross-Cultural Perspectives*. – Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1996. – P. 13–28. – DOI: 10.1075/pbns.39.04col. – URL: <https://doi.org/10.1075/pbns.39.04col>
2. Crystal D. *Language and the Internet*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 272 p. – DOI: 10.1017/CBO9781139164771. – URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139164771>
3. Taylor S. *Model Business Letters, E-mails & Other Business Documents*. – 6th ed. – London: FT Prentice Hall, 2004. – XXII, 497 p. – ISBN 0-273-67524-9. – URL: <https://books.google.com/books?id=SIKS5U44vLcC>
4. Буторина Е. П. Вновь о соотношении терминов стереотип / клише / штамп / норма / языковой стандарт и др. в описании речевой коммуникации // *Речевая коммуникация на современном этапе: социальные, научно-теоретические и дидактические проблемы: материалы Международной научно-*

- методической конференции: в 2 ч. – Ч. 1. – Москва, 2006. – С. 72–76. – URL: <https://www.monographies.ru/ru/book/section?id=6790>
5. Karimov R. G. *Tijorat xatlarining lingvopragmatik aspekti (ingliz va o'zbek tillari materialida)* : filol. fan. bo'yicha falsafa doktori (PhD) diss. – Toshkent, 2018. – URL: <https://oak.uz/pages/1768>
 6. Каримова Р. А. *Семантико-структурная организация текста (на материале устных спонтанных и письменных текстов)* : автореф. дис. ... д-ра филол. наук. – Москва, 1992. – URL: <https://inlibrary.uz/index.php/ejar/article/view/128601>
 7. Корнеева М. Г. *Лингвистические составляющие жанра электронного делового письма (на материале английского языка)* : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. – Москва, 2016. – 224 с. – URL: <https://www.dissercat.com/content/lingvisticheskie-sostavlyayushchie-zhanra-elektronnogo-delovogo-pisma-na-materiale-angliisko>